

~~Quddiem dan in nuqqas ta' qbil
fir rqaqat tal istorja, il għorrief fit-
tahbi tagħhom biex isibu s-sewwa,
fettxew li jinqdew bl Astronomija,
jew il Ghelm tal-kwiekeb, billi jqab
blu l-mixi tagħhom mal-Kalendāru
tal-Lhûd. Billi hu magħraf sewwa li
Gesu miet nhar ta' Gimgha, u jqisu
li dak inhar kien lejliest Ghid il-Kbir
jigifieri l-14 ta' Nisân, bejn is-snini 26
u 26 A.D., li hu ż-żmien li fih Pilatū
kien Hakem tal-Lhudija, mill-Astro-
nomija deher li darbnejn l-14 ta'
Nisân habat nhâr ta' Gimgha, fis-
sena 30 u fis-sena 33; li jiġi jaqbel
mas 7 u t-3 t'April kif nghoddu issa.~~

~~Għalhekk, bejn dawn iż-żewġ it-rūf
is-7 t'April tas-sena 30, u t-3 t'April
tas-sena 33, li hemm tliet snin bejniet-
hom, il għorrief jagħiż lu liema jid-
hrilhom, skond meta jaħsbu li
nbdiet il-ħidma ta' Gesu, fis-sena 28
jew fis-sena 30. Imma la darba
m'hux ċar liema sena minnhom,~~

~~ebda wahda mit-tnejn ma tista' tit-
ticed bħala data tal-istorja.~~

~~Il-fehma l-ġidida tal-Professura
Jaubert, li għarrbet tinqedha bil-kitba
Apoloġiċiha Lhudija, l-aktar b'dik li
nsâbet l-ahħar f'Qumran, anqas
għadha ma twemmnet mill-poplu
ż-ġħir tad-dinja ċejkna tal-ghorrief, u
ghal hekk ma tistax tkun magħduda
u milquġha bħala l-halla tal-ghoċċa
jew problema.~~

~~Għalhekk Alla donnu għadu s'issa
i-fixxel ix-xewqa tat-tagħrif iraqiż tal-
ghorrief tad-dinja; imma bi blās ta'
dān, il-Fidwa ta' Bin Adám bil-Mewt
ta' Gesu fàq is-Salib tibqa' ġraja
minna, ċara u qawwija, li biha Mis-
sier il-Hniex, ghâd li żamm rūhu
barra miż-żmien u limkien, were
limħabba tiegħu bla tarf għalina,
Ulied Adám, foqra u msejkna!~~

P. MANWEL MIGUENS O.F.M.

DIDAKE

(It-Tagħlim tat-Tnaxr-Appostlu)

(Jorbot mal-ġħadd ta' Qabel)

IX

1. Fuq it-Tiżżejja tal-Ħajr. Agħtu
hajr hekk:

2. L-ewwel fuq il-kies: "Niżżuk
hajr, ja Missier tagħna, għad-Dielja
mqaddsa ta' David Ibnek, li Int
għarrafft lilna, b'Gesu Iben Tiegħek.
Lilek ikun is-Sebh għal dejjem ta'
dejjem."

3. Imbagħad fuq il-hobż il-mik-
sûr: "Niżżuk ħajr, ja Missier Tagħna
għal hajja u l-gherf li Int għarrafftna

b'Gesu Iben Tiegħek. Lilek ikun is-
Sebh għal dejjem ta' dejjem".

4. "Bhal ma dan il-hobż il-miksûr
kien imixerred fuq l-gholjet (15) im-
bagħad kien miġbûr u magħmûl
għażna waħda, hekk tkun il-Knisja
Tiegħek miġbûra mit-truħ tal-art u
tingħaqad f'Melkutek. Ghax Tiegħek
hu s-Sebh, Tiegħek hi l-Qawwa
b'Gesu Kristu għal dejjem ta'
dejjem."

5. Thallu l-hadd jiekol u jixrob
minn dan il-hajr tagħkom hliel lil

dawk li jkunu mgħammdin b'Isem il-Mulej. Għal dan ukoll jaqbel kliem il-Mulej: "Tagħtux lil klieb dak li hu mqaddes".

X

1. Wara li tkunu kiltu l-ikel, iżżeu hajr hekk:

2. "Niżżuk ħajr, ja Missier Qadis, għal Imqaddes Ismek li Int ġbejt f'qalbna. U għall-ġherf u t-twemmin u l-hajja ta' dejjem li Int għarrafna b'Gesù, l-Iben Tiegħek. Lilek ikun is-Seqħ għal dejjem ta' dejjem."

3. "Int Mulej, li tista' kollex, ħlaqt il-ħlejjaq kollha għal-Isem Tiegħek, u tajt l-ikel u x-xorb lil ulied Adam, biex jithennew, biex jiżżeu ħajr Lilek imma lilna tajtna ikel u xorb tar-ruh u ħajja ta' dejjem, b'Gesù l-Iben Tiegħek".

4. "Fuq kollex niżżuk ħajr għax Int qawwi. Lilek ikun is-Seqħ għal dejjem."

5. "Iftakar, ja Mulej, fil-knisja Tiegħek! Harisha minn kull deni! Temmha f'Imħabbtek, u mill-erbat irjieħ iġborha, u qaddisha f'Melkutek, li ġejjejt għaliha. Ghax Tiegħek hi l-Qawwa, u Tiegħek hu s-Seqħ għal dejjem ta' dejjem."

6. "Tigi l-hniex, u tgħaddi did-dinja! Ghosanna lill Alla ta' David! Jekk xi ħadd huwa qaddis, jersaq. Jekk xi ħadd ma hux qaddis, ibiddel hajtu! Marana, tā! (16) Ammien."

7. Imma lil baxxāra ħallūhom jiżżeu ħajr kemm iridu.

XI

1. Għalhekk, meta xi terrieq (17) jgħallim kom kull ma nghad issa, il-qgħuh bil-merħba.

2. Imma jekk it-terrieq in-nifsu jkun maqlub, u jgħallek tagħlim xor-ta oħra biex ihassar, la tisimgħu. Imma jekk iżid il-qdusija u t-Tagħlim tal-Mulej, il-qgħu b'merħba, bħal Mulej.

3. Issa, fejn imiss lill-Apostli u l-Baxxāra, aghħmlu bir-reqqa kif inhu amar l-Evangelju.

4. Malli jasal kull Appostlu, għandu jkun milqugħ bil-merħba, bħal Mulej.

5. Ma għandux joqghod għand-kom aktar minn jum wieħed; jekk ikun meħtieg, imma, jista' joqghod ukoll il-ġħada. Imma jekk joqghod tliett ijiem, ikun baxxār qarrieq.

6. Meta jitlaq il-baxxār ma għandu jieħu xejn ħlief l-ikel li jkun biżżejjed għalih sal-lejla ta' wara. Imma jekk jitlob ukoll il-flus, ikun baxxār qarrieqi.

7. Barra minn dan, jekk baxxār jitkellem f'leħma (18) la ġġarbuhx, anqas tahsbu ħażin fis; għax kull dnub jista' jinħafer imma dan id-dnub ma jistax jinħafer.

8. Imma m'hux kull mîn jitkellem f'leħma jkun baxxār, ħlief dak li jkollu t-toroq tal-Mulej ma' dwaru. Hekk minn ghewwiedhom jingħarf u il-baxxār tas-sewwa u l-baxxār il-qarrieq.

9. Ebda baxxār li jkun f'leħma u jamar li tinfirex mejda, ma għandu jieħu sehem minnha; inkella jkun baxxār qarrieq.

10. Kull baxxār li jgħallek is-sewwa, imma li ma jgħix fuq dak li jgħallek, ikun baxxār qarrieq.

11. Meta baxxār li jkun milqugħ bħala baxxār tas-sew, jagħmel xi haġa biex ixebba lill-knisja b'xebħ tal-art, imma li b'dan kollu ma jwissix lill-oħrajn biex jagħmel huwa, ma għandux ikun

taht il-haqq tagħkom, għax il-haqq tiegħi jmiss lill Alla. Fuq kollex il-baxxāra tal-qedem ġie li għamlu hekk ukoll.

12. Imma jekk xi wieħed jgħid f'leħma: "Aġħtūni il-flus!" jew xi haġa ohra, ma għandkomx tisimħu minnu. Imma jekk jgħidil kom tagħtu xi haġa lill-ohrajn li jkunu fil-ħtieg hadd ma għandu jagħtiex htija.

XII

1. Kull min jiġi b'Isem il-Mulej għandu jkun milqugħ bil-ferha, imma wara ġarrbuh u araw sewwa intom. Haġa li tiġi minnha, li intom għand-kom tagħmlu l-haqq, bil-ġhaqal, sewwa biex tilqghuh, jew biex twarrbuh.

2. Jekk dak li wasal ikun żawwar, għaddej, għinu mill-aktar li tistgħi, imma ma għandux joqgħod għand-kom aktar minn jumejn, jew jekk ikun meħtieg, tliett ijiem.

3. Imma jekk ikollu ħsieb li jgħammar fostkom, imbagħad jekk ikollu xi sengħa, ġiegħluu jaħdem għal għixien tiegħu.

4. Jekk ma jkollux ħila, jew sen-ġha, haddmu mohħkom x'sa ssibulu biex wieħed qaddej ta' Kristu, ma jgħix battäl fostkom.

5. Imma jekk ma jkunx jogħġebu x-xogħol li tagħtuh, dan ikun qad-dej qarrieq ta' Kristu. Ifħu għajnejkom fuq nies ta' din il-għamla.

XIII

1. Kull baxxār tas-sew li jkun irid jgħammar fostkom, għandu l-jedd ghall-ġħajnejna.

2. Hekk ukoll kull mghallem tas-sew hu bhala ħaddiem, għandu l-jedd ghall-ġħajnejna.

3. Għalhekk, għandkom tieħdu

kull ewwel frott tad-dwieli, u habb (19) tal-hsâd, u kull ewwel għall-a tal-ifrât u l-ghanem, u għatu dawn l-ewwel ħajr lil baxxāra, għax huma l-Qassissin il-Kbâr tagħkom.

4. Imma jekk ma għandkomx baxxāra, aqgtu dawn il-ħwejjeg lil foqra.

5. Meta taħbi l-hobż, aqbdu l-ewwel hobż u għatħuha kif jitlob dan l-amar.

6. Hekk ukoll meta tifħu ġarra nbid, jew qolla zejt, erfghu l-ewwel kuż, u aqħtuh lil baxxāra.

7. Mill-flus, mix-xoqqa u minn kull miel ieħor, l-ewwel haġa warrbu sehem, bil-ġhaqal kollu, u aqħtuh kif jitlob dan l-amar.

XIV

1. F'jum il-Mulej, ingemgħu flim-kien biex taqsmu l-hobż u tizżu ħajr. Imma l-ewwel istqarru ħtiejetkom, biex l-ġhotja tagħkom tkun safja.

2. Imma ebda wieħed li jkollu lewm ma' ħu ma għandu jissieħeb fil-laqgħ tagħkom, qabel ma jer-ġġu jagħmlu ħbieb, biex il-ġhotja tagħkom ma tkunx imniġgsa.

3. Ghax hawn għandna l-kelma tal-Mulej: "Kull imki u kull żmien aqħtuni għotjet safja; għax jiena sultan qawwi, jgħid il-Mulej, u Ismi jixhet biża' fuq il-Gnus."

XV

1. Għalhekk, għażlu fuqkom Isqfijiet u bejjiena (20), li jkunu nies li jaġħmlu ġiħi lil Mulej. Li jkunu ta' raj milqghi; m'hux ragħab għal flus; nies imweġġha u mgħarrba sewwa; biex huma wkoll iroddulkom ix-xogħol imqaddes ta' Mghallmin u baxxāra.

2. Mela, la tmaqdruhomx; fuq kollox, huma l-kbarât tagħkom, bħal ma huma l-Baxxāra u l-Imghallmin!

3. Iżjed: Wissu wieħed lill-ieħor, m'hux bil-ghadab, imma bil-ħlewwa, kif għandkom fi ktieb il-Bxāra. U meta xi wieħed iwaġġa' lill-ghajru, hadd ma għandu jitħaddet miegħu aktar — minn fuq, anqas għandu jis-semma fostkom — sa kemm ma jkunx sewwa l-ħsara.

4. Fuq it-talb tagħkom, u l-ghoti tar-rahma, aghħmlu kollox sewwa kif jinsab miktub fi ktieb il-Bxāra ta' Mulejna.

XVI

1. Ghass'su fuq ħajjitkom. L-im-siebah tagħkom ma għandhomx jitħallew jintfew, anqas jinhallu l-ihżma ta' ġenbejkom. Bil-maqlub: kunu mhejjija, għax ma tafux is-siegha li fiha Mulejna jiġi.

2. Ingemgħu f'għaddekk kbâr, hseb iż-żebek kom dejjem f'dak li jmiss lill-ruhkom. Afu sewwa, li t-twemmîn ta' ħajjitkom kolha xejn ma jwetikom, jekk ma tkunux shâħ u temma fl-ahħar taż-żmien.

3. Għax fl-ahħar jiem, baxxāra qarrieqa u ħassāra, jiġu fi glejjeb. Il-ħrief isru djieb, u l-imħabba ssir mibgħeda.

4. Meta dak li hu mimnūgħi jiż-died, in-nies jinbagħdu bejniethom,

jahqru wieħed lill-ieħor u jixlu 'l-xulxin. Imbagħad il-Qarrieq ta' diddinja jidher, u jrid iġħaddi b'Iben t'Alla, u juri wirjet kbar ta' qawwietu. L-art tingħata taħt idejħ, u jagħmel ħsarrat li qatt ma deħru bhalhom minn awl id-dinja.

5. Imbagħad ġens ulied Adam jiġgarab b'tiġrib in-nar, u wisq min-nhom jonqoshom twemminhom u jintilfu. Imma dawk li jżommu jiebes fi twemminhom jinhelsu b'hadd ieħor ghajr bil-Mishut (21).

(*Tmiem*).

(15) Dal-klie'm, li: l-qamħ li minnu sar il-hobz kien *mizraġ fuq l-gholjet*, juri ċar li dad-Dokument ma nkitebx fl-Eğittu, fejn ma hemmx għoljet.

(16) "Marāna, ta!" tħisser: "Ja Sidna, eja!" Sejha tal-ewwel Insara biex ifittem jarġa' jiġi fid-dinja ġesù Kristu bis-sebh tiegħu, u jagħmel haqq u jeqred il-ħziena u l-ħzunithom.

(17) "Terrieq", jiġifieri wieħed li dej-jem miexi, dej-jem fit-toroq. Kien ikun raġel tal-knisja, dej-jem jiġri minn rahal ħall-ieħor, iġħallem it-Tagħlim Nisrani u jiegħegġi lill-Insara fil-qadi t'Alla.

(18) "Leħma", il-hin li jkun barra minnu n-nifsu. *Estasi*.

(19) "Habb tal-ħsâd": qamħ, jew xghir, jew edra (qarabocċ).

(20) "Bejjien", jiġifieri: Diákni, mill-Grieg: *diaconoi*. Ta' min jifhem hawn li ma jissemmewx qassisin, imma Isqfijiet u Djakkni biss, bħal fi żmien l-Appostli (ara l-Att). Minn dan iħdher kemm il-kitba dad-Dokument hi bikrija.

(21) M'hux magħruf dan il-“Mishut” min hu. Fost il-ħorrif hemm min jaħseb haġa u hemm min jaħseb oħra.

Għandna bżonn il-ghadd ta' OTTUBRU-DIĊEMBRU 1960 u ta' wrajh, JANNAR-MARZU 1961, ta' dan il-Qari. Hemm xi ħadd li jista' jibgħathomlna? Aħna nħallsuh tagħhom. Indirizz: Kummissarjat tat-Terra Santa, Kunvent ta' Giežu, Valletta.